

## Eduskunnan lakivaliokunnalle

Eduskunnan lakivaliokunta on pyytänyt minulta kirjallista asiantuntijalausuntoa hallituksen esityksestä 111/2022, joka koskee Euroopan unionin edustajakannedirektiivin (EU 2020/1828) kansallista täytäntöönpanoa Suomessa. Keskeisimpinä havaintoinani totean seuraavaa:

- 1)edustajakannedirektiivin ja sen pohjalta säädettävän kansallisen lainsäädännön merkitys on Suomen ja muiden pohjoismaiden näkökulmasta käytännössä olematon*
- 2)lakiehdotuksesta ei käy selvästi ilmi, mikä on uuden lain ja sen sisältämien valtuuksien suhde eri kuluttajaviranomaisten nykyisiin toimivaltuuksiin*
- 3)lainuudistuksen yhteydessä ei ole hyödynnetty mahdollisuutta laajentaa ryhmäkannetta vastaamaan muissa pohjoismaissa voimassa olevia soveltamisalaltaan yleisiä ryhmäkannelakeja*

### 1. Edustajakannedirektiivistä ja sen käytännön merkityksestä

Euroopan unionin komissio julkaisi edustajakannedirektiiviä koskevan ehdotuksen huhtikuussa 2018. Sen tarkoituksena on mahdollistaa se, että *kuluttajaviranomaiset ja -järjestöt kaikissa jäsenmaissa voivat tarvittaessa nostaa kiello- ja hyvityskanteita kuluttajien oikeuksia loukanneita yrityksiä vastaan sekä kotimaassaan että myös muissa jäsenvaltioissa*. Direktiivi oli osa New Deal for Consumers -hanketta, jolla väitettiin pyrittävän edistämään erityisesti kuluttajien oikeuksien toteutumista jäsenvaltioissa. Hankkeeseen kuuluvien ehdotusten tarkempi analyysi osoitti kuitenkin nopeasti, että niiden käytännön merkitys oli kuluttajien kannalta pitkälti olematon. Olen kommentoinut hankkeeseen liittyviä ehdotuksia yksityiskohtaisesti lakivaliokunnalle 15.8.2018 antamassani asiantuntijalausunnossa (U 26/2018 ja U 31/2018).

Edustajakannedirektiivi hyväksyttiin marraskuussa 2020. Samassa yhteydessä kumottiin alun perin vuonna 1999 hyväksytty kieltokannedirektiivi, jonka tuorein versio oli vuodelta 2009 (2009/22/EC). Tämän direktiivin tarkoituksena oli mahdollistaa se, että ne kuluttajaviranomaiset ja -järjestöt, joilla oli oikeus nostaa kieltokanne lainrikkomuksiin syyllystyneitä yrityksiä vastaan omassa maassaan, oli tämä vastaava oikeus myös muissa jäsenvaltioissa (ns. kieltokanteiden vapaa liikkuvuus). Nimensä mukaisesti kieltokannedirektiivi mahdollisti ainoastaan kieltokanteiden nostamisen. Hyvitys-, mukaan lukien vahingonkorvauskanteiden nostaminen ei ollut sen perusteella mahdollista. Direktiivi implementoitiin Suomen lainsäädäntöön vuonna 2000 hyväksytyllä lailla rajat ylittävästä kieltomenettelystä (1189/2000).

Direktiivin käytännön merkitys jäi hyvin vähäiseksi, ja esimerkiksi Suomen lakia ei ole sovellettu kertaakaan. Syynä olivat yksinkertaisesti ulkomailla käytävistä oikeudenkäynneistä aiheutuvat korkeat kustannukset sekä se, että vakavimmat lainrikkomukset tapahtuvat käytännössä samassa jäsenvaltioissa toimivien yritysten toimesta. Rajat ylittävälle oikeudenkäynneille ei ole siten käytännössä mainittavaa tarvetta. Merkitystä vähensi myös alun perin vuonna 2004 hyväksytty yhteistyöasetus, joka puolestaan perustuu ajatukseen siitä, että lainrikkomuksiin puuttuu ensisijaisesti viranomainen tai järjestö siinä jäsenvaltiossa, missä yritys harjoittaa toimintaansa. Kohdevaltion kuluttajaviranomainen voi siten ottaa yhteyttä yrityksen kotivaltion

kuluttajaviranomaisiin ja pyytää näitä puuttumaan yrityksen toimintaan. Asetuksen toiminna saadut kokemukset ovat olleet varsin myönteisiä.

Edustajakannedirektiivi samoin kuin sitä edeltänyt kieltokannedirektiivi tarjoaa kanneoikeuden myös tietyt edellytykset täyttävälle kuluttajajärjestöille. Pohjoismaisesta näkökulmasta kuluttajajärjestöjen kanneoikeudella ei ole kuitenkaan mitään käytännön merkitystä, sillä kuluttajajärjestöjen rooli ja asema on näissä maissa ollut perinteisesti aivan eri luokkaa kuin Keski-Euroopassa. Kuluttaja-asioita koskeva kiinnostus johti 1960-luvun loppupuolella ja 1970-luvulla pohjoismaissa kuluttajalainsäädäntöön sekä sen noudattamista valvovan viranomaiskoneiston luomiseen. Näistä viranomaisista keskeisin on kuluttaja-asiamies. Tästä syystä kuluttajajärjestöille ei koskaan kehittynyt pohjoismaissa samanlaista roolia lainvalvonnassa kuin esimerkiksi Saksassa. Sille ei ole ollut yksinkertaisesti tarvetta.

Kuvaava esimerkiksi kuluttajajärjestöjen olemattomasta roolista lainvalvonnassa Suomessa on ns. toissijainen kanneoikeus. Kuluttajajärjestöillä on ollut Suomessa jo vuodesta 1978 alkaen oikeus nostaa kieltokanne sellaisissa kuluttaja-asioissa, joissa kuluttaja-asiamies on kieltäytynyt kanteen nostamisesta. Tätä oikeuttaan kuluttajajärjestöt eivät ole kuitenkaan käyttäneet kertaakaan kuluneiden 44 vuoden aikana. Ne ovatkin käytännössä keskittyneet kuluttajien yleiseen edunvalvontaan. Jopa kuluttajavalistus on meillä pääsääntöisesti kuluttajaviranomaisten tehtävänä.

Nyt edustajakannedirektiivi ja sen perusteella hyväksyttävä kansallinen lainsäädäntö tarjoaa kuluttajajärjestöille oikeuden myös ryhmäkanteiden nostamiseen. Myöhemmin tässä lausunnossa esiintuotavien syiden vuoksi on selvää, että tälläkään kanneoikeudella ei tule olemaan Suomessa mitään käytännön merkitystä.

## **2. Ehdotuksen suhde kuluttajaviranomaisten nykyisiin toimivaltuuksiin**

Kuluttajien oikeuksien toteutumista valvovat meillä perinteisesti kuluttaja-asiamies sekä eräät toimialakohtaiset viranomaiset, joiden tehtäviin kuuluu valvoa myös kuluttajien oikeuksia omaan toimialaansa kuuluvissa asioissa. Kuluttaja-asiamiehellä on yleistoimivalta valvoa kaiken tyyppisiä kuluttajan oikeuksiin liittyviä kysymyksiä. Seuraamusjärjestelmä oli kuitenkin pitkään tehoton, sillä kuluttaja-asiamiehellä oli ainoastaan oikeus hakea kieltoa markkinaoikeudelta lainrikkomuksiin syyllistyneelle yritykselle. Siinä vaiheessa kun markkinaoikeus lopulta määräsi kiellon, oli harhaanjohtava markkinointikampanja yleensä jo päättynyt ja siitä koitunut hyöty jäi vilpillisesti toimineelle yritykselle.

Vuonna 2020 seuraamusjärjestelmää lopulta kiristettiin ja vuoden 2021 alusta lukien kuluttaja-asiamiehellä on ollut itsenäinen kielt-oikeus muissa kuin periaatteellista merkitystä omaavissa asioissa (Laki kilpailu- ja kuluttajavirastosta 10.2§ (567/2020)). Siten asioissa, joista on jo olemassa vakiintunutta oikeuskäytäntöä, kuluttaja-asiamiehen ei tarvitse enää hakea kieltoa markkinaoikeudelta, vaan hän voi nykyään määrätä kiellon itse ja ratkaisuun tyytymättömän elinkeinonharjoittajan tehtävänä on puolestaan halutessaan hakea muutosta asiaan.

Kuluttajien oikeuksien toteutumista valvovien toimialakohtaisten erityisviranomaisten valtuudet ovat perinteisesti olleet kuluttaja-asiamiehen toimivaltuuksia laajemmat. Useimmilla oli oikeus kieltää yritystä jatkamasta lainvastaista toimintaa jo kauan ennen kuin kuluttaja-asiamies sai vastaavan oikeuden. Toisinaan niillä on jopa selvästi laajemmat valtuudet käytettävissään.

Esimerkiksi Finanssivalvonnalla on oikeus määrätä seuraamusmaksuja rikkomuksiin syyllistyneille yrityksille (Laki Finanssivalvonnasta 41§ (1071/2017)), ja se on tätä oikeuttaan myös käyttänyt. Muutamia vuosia sitten Finanssivalvonta langetti Nordealle 1 000 000 euron seuraamusmaksun vanhusten systemaattisesta huijaamisesta (FIVA 22/02.04/2016, 7.3.2017). Pankin virkailijat soittivat vanhuksille, ja pyysivät näitä henkilökohtaiseen tapaamiseen, joiden aikana heille annettaisiin sijoitusneuvontaa. Vanhukset luulivat saavansa puolueetonta sijoitusneuvontaa, mutta todellisuudessa kyseessä oli puhdas markkinointi, jonka tarkoituksena oli myydä mitään ymmärtämättömille vanhuksille pankin hallinnoimia sijoitusrahastojen osuuksia, joista rahastot perivät kuluja vuosittain 2-3 prosenttia pääoman arvosta siitä riippumatta nousevatko osuuksien arvot. Kymmenessä vuodessa hallintokulut söivät pääomasta 20-30 prosenttia. Osalle vanhuksista myytiin myös huomattavan monimutkaisia sijoitusvälineitä, joihin liittyviä riskiä heillä ei ollut mitään mahdollisuutta käsittää.

Nyt ehdotetussa laissa kieltotoimenpiteitä koskevista edustajakanteista kuluttaja-asiamiehellä ja laissa mainituilla toimialakohtaisilla erityisviranomaisilla on ainoastaan oikeus nostaa kanne lainrikkomuksiin syyllistynyttä yritystä vastaan. Kun edellä mainituilla viranomaisilla on pääsääntöisesti jo nykyään nyt käsiteltävänä olevaa ehdotusta selvästi laajemmat toimivaltuudet, herää kysymys, *mihin esimerkiksi kuluttaja-asiamies tai Finanssivalvonta tarvitsevat oikeutta nostaa kieltokanne kun niillä kerran on jo nykyään itsellään oikeus kieltää lainvastaisen toiminnan jatkaminen ja jälkimmäisellä jopa oikeus määrätä tuntevan suuruinen seuraamusmaksu?*

Hallituksen esityksestä ei mistään kohtaa käy selvästi ilmi, mikä on nykyisten ja ehdotettujen toimivaltuuksien välinen suhde. Hallituksen esityksessä tosin todetaan parissa kohtaa, että ehdotuksella ei ole tarkoitus rajoittaa nykyisiä valtuuksia (ks. s. 33, 41), mutta tämä on mielestäni oikeusvarmuuden ja kuluttajansuojan näkökulmasta aivan liian epämääräisesti ilmaistu.

Tällä hetkellä hallituksen esitys ei täytä hyvälle lainvalmistelulle asetettavia vaatimuksia. *Nykyisten ja ehdotettujen toimivaltuuksien välinen suhde tulisi käydä selvästi ilmi lakitekstissä, sillä lakiehdotuksen hyväksyminen nyky muodossaan tulee johtamaan väistämättä epäselvyyksiin ja tulkintavaikeuksiin.* On enemmän kuin todennäköistä, että yritykset tulisivat vaatimaan kuluttaja-asiamiehen määräämän kiellon kumoamista sillä perusteella, että heidän mielestään uusi laki on syrjäyttänyt kuluttaja-asiamiehen itsenäistä kieltämis-oikeutta koskevat säännökset, ja tämän tulee siten jälleen pyytää aina markkinaoikeutta määräämään kieltä.

Sen vuoksi *vähimmäisvaatimus mielestäni on se, että lakitekstissä selvästi todetaan, miten uusi laki suhteutuu esimerkiksi kuluttaja-asiamiehen vuoden 2021 alusta voimaantulleisiin uusiin valtuuksiin. Tulisi todeta, että kuluttaja-asiamiehen toimivaltuudet määräytyvät edelleen kilpailu- ja kuluttajavirastossa annetussa laissa sekä laissa kuluttajaviranomaisten eräistä toimivaltuuksista (566/2020).* Nyt ehdotettu oikeus kieltihakemukseen tekemiseen koskisi siten vain niitä mahdollisia tilanteita, joissa uusi laki tarjoaa viranomaisille tosiasiallisia lisävaltuuksia nykyisiin verrattuna.

Tällaisia oikeuksia olisi esimerkiksi käytännön näkökulmasta täysin hypoteettinen mahdollisuus kieltokanteen nostamiseen toisessa jäsenvaltiossa. Tällainen mahdollisuus kuluttaja-asiamiehellä on tosin jo vuoden 1999 kieltokannedirektiiviin perustuvalla säädetyt rajat ylittävästä kieltomenettelystä annetun lain (1189/2000) nojalla, mutta tuohan laki ehdotetaan nyt kumottavaksi lainuudistuksen yhteydessä.

### **3. Ryhmäkannelain soveltamisalan laajentaminen**

#### **3.1. Ryhmäkanteesta ja sen kehityksestä**

Ryhmäkanteella tarkoitetaan tuomioistuimessa nostettavaa kannelausta, jonka yksi taho nostaa koko ryhmän puolesta ilman näiden nimenomaista valtuutusta, mutta johon annettu tuomio tulee silti ryhmän kaikkien jäsenten hyväksi. Olennainen ero normaaliin riita-asiaa oikeudenkäyntiin on siten se, että ryhmän jäsen ei ole asianosainen oikeudenkäynnistä. Hänellä ei siten ole puhevaltaa asiassa, mutta mikä olennaista, ei myöskään kuluvastuuta mahdollisista oikeudenkäyntikuluista. Tämä ryhmän jäsenten henkilökohtaisen kuluvastuun puuttuminen onkin keskeinen osa ryhmäkanteen toimivuutta.

Ryhmäkanteella tarkoitetaan yleensä sellaista kannelausta, joka mahdollistaa erilaisten sopimusoikeudellisten hyvitysten, kuten vahingonkorvauksen vaatimisen ryhmän jäsenille näiden kärsimän vahingon johdosta, eikä siis vain pelkästään oikeutta vaatia jotain toimintaa kiellettäväksi.

Ryhmäkanteen on kehittänyt käytännössä pisimmälle Yhdysvalloissa, Kanadassa ja Australiassa. Pohjoismaissa ryhmäkanteen mahdollistavan lainsäädännön valmistelu aloitettiin 1990-luvulla. Ruotsissa ryhmäkannelaki tuli voimaan vuonna 2003, Suomessa vuonna 2007 sekä Norjassa ja Tanskassa vuonna 2008. Pohjoismaita voidaan pitää Euroopassa edelläkävijänä ryhmäkanteen käyttöönotossa, sillä muualla Euroopassa vahingonkorvauksen hakeminen ryhmäkanteella tuli mahdolliseksi vasta 2010-luvulla ja kaikissa maissa se ei ole edelleenkään mahdollista.

Suomen ja muiden Pohjoismaiden kesken on kuitenkin selviä eroja ryhmäkanteen nostamismahdollisuuksien laajuudessa. Suomessa päädyttiin ratkaisuun, jonka mukaan ainoastaan kuluttaja-asiamiehellä on oikeus nostaa ryhmäkanteen kuluttajamassariidoissa. Sen sijaan kolmessa muussa Pohjoismaassa ei ole rajoituksia sen suhteen, kuka ryhmäkanteen voi nostaa ja mitä asia voi koskea, kunhan kanteen täyttää ryhmäkanteen nostamisen yleiset edellytykset. Kantajana voi siten toimia julkisen tahon lisäksi myös jokin järjestö sekä myös yksityinen henkilö.

Ero selittyy ryhmäkanteen koskeneen lainvalmistelun Suomessa erityisesti elinkeinoelämän taholta kohtaamalla varsin voimakkaalla poliittisella vastustuksella. Elinkeinoelämää pelottivat erityisesti väitteet ryhmäkanteen käytöstä Yhdysvalloissa tapahtuneista ylilyönneistä. Nuo väitteet ovat kuitenkin pitkälti liioittelua. Muun muassa erään tutkimuksen mukaan vain muutama prosentti Yhdysvalloissa nostetuista ryhmäkanteista oli lähtökohtaisesti melko perusteettomia (Willging-Hooper-Niemic: Empirical Study of Class Actions in Four District Federal Courts, 1996).

Lisäksi helposti unohtuu, että oikeudenkäynnit eroavat meillä hyvin selkeästi amerikkalaisesta ensinnäkin hävinneen kuluja korvausvastuun laajuuden osalta. Yhdysvalloissa hävinnyt osapuoli ei pääsääntöisesti joudu lainkaan vastuuseen voittaneen osapuolen kuluista. Myös

maallikkojäsenten rooli on Euroopassa pitkälti erilainen kuin Yhdysvalloissa. Euroopassa ei myöskään tunneta niin sanottua rangaistuksenluonteista vahingonkorvausta. Sillä tarkoitetaan vahingonkorvausta, joka ennaltaehkäisevistä syistä ylittää selvästi kantajalle aiheutuneen tosiasiallisen vahingon.

Esimerkiksi Anderson vastaan General Motors -tapauksessa tuomioistuin katsoi, että autonvalmistaja oli kustannuksia säästääkseen sijoittanut auton polttoainesäiliön liian taakse, jolloin se syttyi helposti palamaan peräkolarien yhteydessä. Tuomioistuin laski, paljonko valmistaja oli säästänyt tuoteturvallisuutta vaarantavalla toiminnallaan ja tuomitsi valmistajan maksamaan sitä vastaavan summan vahingonkorvauksena yksittäiselle kantajalle, jonka lapset olivat pahoin loukkaantuneet peräkolarin yhteydessä syntyneessä tulipalossa. Eurooppalaisessa järjestelmässä vastaavaan hyödyn konfiskointiin pyritään hallinnollisten seuraamusmaksujen avulla, mitä keinoa voidaan pitää huomattavasti oikeudenmukaisempaan.

### **3.2. Kokemuksia ryhmäkanteen käytöstä**

Kokemukset muista pohjoismaista osoittavat, että pelko tuomioistuinten täyttymisestä perusteettomista ryhmäkanteista on täysin aiheeton, vaikka ryhmäkannelaki on niissä soveltamisalaltaan yleinen, eikä kantajatahoja ole rajoitettu niin kuin Suomessa. Esimerkiksi Ruotsissa ja Norjassa nostetaan keskimäärin vain 1-2 kannetta vuodessa. Ainakin aikaisemmin Ruotsin kanteissa olisi silmiinpistävää viranomaisten nostamien kanteiden vähäisyys ja yksityishenkilöiden nostaminen ryhmäkanteiden suuri osuus. Tukijärjestöjä kyllä perustettiin muun muassa keräämään rahaa oikeudenkäyntejä varten, mutta niiden itse nostamien kanteiden määrä on ollut ainakin aikaisemmin olematon.

Suomessa, jossa siis päädyttiin muista pohjoismaista selvästi suppea-alaisempaan ryhmäkanteeseen, kuluttaja-asiamies ei ole noston toistaiseksi yhtään ryhmäkannetta lain voimassaolon ensimmäisen 15 vuoden aikana. Turha laki ei ole ollut, sillä kuluttaja-asiamies on usein käyttänyt ryhmäkanteen nostamismahdollisuutta painostuskeinona, jonka avulla on päästy neuvotteluratkaisuun hyvityksen maksamisesta useissa kuluttajamassariidoissa, kuten lentomatkustajien avustamisvelvollisuutta koskeissa asioissa ns. tuhkapilviasiassa (Finnair), kuukausikorttien käyttämättä jäämisestä sääolojen vuoksi (VR ja HSL) sekä useissa kulutusluottoja koskeissa asioissa. Erästä pikavippiyritystä vastaan kuluttaja-asiamies oli jo ryhtynyt keräämään ryhmän jäseniä tulevaa oikeudenkäyntiä varten vuonna 2020, kun asiassa päästiin lopulta sovintoon.

Yhtenä syynä kuluttajaryhmäkanteiden vähäisyyteen on kuitenkin ollut myös se, että kuluttajamassariidoille on tyypillistä se, että vaikka koko riidan intressi voi olla jopa miljoonia euroja, yksittäisen kuluttajan kärsimä vahinko voi olla melko vähäinen, usein alle 100 euroa. Tällöin ryhmän kokoamisesta, sen jäsenten yhteystietojen ylläpitämisestä sekä saatujen vahingonkorvausten jakamisesta aiheutuvat kustannukset voivat nousta suhteettoman suuriksi kunkin yksittäisen kuluttajan saamaan hyvitykseen verrattuna. Seuraamusmaksun käyttö onkin monissa massakuluttajariidoissa ryhmäkannetta selvästi tehokkaampi ja edullisempi keino varmistaa, että lainvastaisella menettelyllä saatu taloudellinen hyöty ei jää yritykselle.

### 3.3. Laajemman ryhmäkanteen tarve

Kuluneen 15 vuoden aikana ryhmäkanteelle olisi kuitenkin ollut kysyntää Suomessa monissa muissa asioissa kuin kuluttaja-asioissa. Ehkä eniten huomiota sai aikoinaan niin sanottu Suuri Savotta -oikeudenkäynti, jossa oli kysymys kilpailuoikeudellisesta vahingonkorvauksesta. Siinä sadat metsänomistajat vaativat vahingonkorvauksia isoilta metsäyhtiöiltä ostohintakartellin aiheuttamien taloudellisten vahinkojen vuoksi. Ryhmäkannemahdollisuuden puuttumisen vuoksi asiaa käsiteltiin kunkin yksittäisen metsänomistajan kanteen perusteella. Satojen kantajien haastehakemukset täyttivät Helsingin käräjäoikeudessa kymmeniä hyllymetrejä. Lisäksi yhteenlasketut oikeudenkäyntikulut nousivat jo pelkästään käräjäoikeuskäsittelyn jälkeen yli 9 miljoonaan euroon. Mikäli ryhmäkannelakimme olisi jo tuolloin ollut nyky-yhteiskunnan vaatimalla tasolla, olisi koko jutusta selvitty yhdellä ainoalla kanteella ja huomattavasti alhaisemmilla oikeudenkäyntikustannuksilla.

On tosin väitetty, että tuota asiaa ei olisi voitu käsitellä ryhmäkanteena, vaan kunkin yksittäisen vahinkoa kärsineen henkilön oikeus vahingonkorvaukseen tuli selvittää erikseen. Tämä väite ei kuitenkaan pidä paikkansa, sillä kaikkien vahingonkärsineiden osalta oli kysymys siitä, oliko vastaajina olleiden metsäyhtiöiden keskenään solmima ostohintakartelli aiheuttanut heille taloudellista vahinkoa alhaisempien ostohintojen johdosta. Siten ryhmäkanteen vaatima samankaltaisuusvaatimus täyttyi selvästi.

Tuomioistuimilla on meillä lisäksi mahdollisuus arvioida aiheutuneen vahingon määrä, mikäli tarkkaa tietoa vahingon määrästä ei ole. Tämä olisi tapahtunut arvioimalla vahingon määrä kutakin puukuutiota kohtaa ja kertomalla näin saatu summa kunkin ryhmän jäsenen puukuutioiden määrällä. Kunkin metsänomistajan saama hyvitys olisi siten määräytynyt hyvin yksinkertaisen laskutoimituksen perusteella hänen myymiensä puukuutioiden määrän perusteella.

### 3.4. Hallituksen esityksen arviointia

Kun tutustuu nyt käsiteltävänä olevaan hallitukseen esitykseen, huomio kiinnittyy erityisesti siihen, että se ei sisällä minkäänlaista pohdintaa siitä, olisiko samalla voitu laajentaa vuodelta 2007 olevan ryhmäkannelain soveltamisalaa. *Miksi lainvalmistelussa ei ole hyödynnetty mahdollisuutta samalla päivittää jo alun perin soveltamisalaltaan aivan liian suppeaksi jäänyt ryhmäkannelaki vastaamaan nyky-yhteiskunnan asettamia vaatimuksia sekä muissa pohjoismaissa jo pitkään käytössä olleita soveltamisalaltaan yleisiä ryhmäkannelakeja?*

Hallituksen esityksessä todetaan ainoastaan, että lain laajemmasta päivittämisestä pidättäytyminen johtui ajan puutteesta ja oikeuspoliittisesta harkinnasta. Soveltamisalan laajentamisen katsottiin edellyttävän laajaa yhteiskunnallista keskustelua (s. 52-53). Lainvalmistelijoilta näyttää unohtuneen, että tuota keskustelua on käyty Suomessa tähän mennessä jo yhteensä 30 vuotta: 15 vuotta ennen vuoden 2007 ryhmäkannelain säätämistä ja yhtä monta vuotta sen voimaantulon jälkeen. Nyt ryhmäkanteen asiallisen ja henkilöllisen soveltamisalan laajentamista koskeva kysymys siirrettiin taas hamaan tulevaisuuteen asiaa sen tarkemmin perustelematta. Todennäköisesti vuosien päähän, vaikka nyt olisi oiva mahdollisuus päivittää vanhentunut laki.

On huomattava, että mitään estettä laajentaa nykyisen ryhmäkannelain soveltamisalaa vastaamaan muita pohjoismaita ei ole, sillä edustajakanne on luonteeltaan niin sanottu minimidirektiivi.<sup>1</sup> Se ei estä jäsenvaltioita säilyttämästä tai luomasta menettelyitä, joilla ryhmäkanteen käyttö mahdollistetaan kaikilla niillä yhteiskunnan osa-alueilla, joissa erilaiset massariidat ovat tyypillisiä.

*Lain soveltamisala tulisikin laajentaa koskemaan kaikkia asiaryhmiä (kuten kilpailu-, ympäristö- ja tasa-arvoasioita) ja niin, että kantajina voisi toimia kaikissa asiaryhmissä riittävän intressin omaava viranomainen, järjestö tai yksittäinen henkilö, kuten esimerkiksi vahinkoa kärsinyt ryhmän jäsen. Tämä voisi tapahtua hyvin yksinkertaisesti. Riittää kun muutetaan ryhmäkanteen 1§:ää siten, että*

*(a) lakia voidaan soveltaa kaikkiin sellaisiin riita-asioihin, joissa ryhmäkannelain 2§:n mukaiset ryhmäkanteen yleiset edellytykset täyttyvät ja*

*(b) todetaan, että kantajina voivat toimia toimivaltaiset viranomaiset, riittävän intressin omaavat järjestöt sekä myös yksityiset, taloudellista vahinkoa kärsineet henkilöt.*

Muilta osin ryhmäkannelaki vaatisi vain pieniä stilistisiä muutoksia.

Nyt hallitus tyytyy valitettavasti vain esittämään kanneoikeuden laajentamista koskemaan myös kuluttajajärjestöjä. Käytännössä tällä laajennuksella ei ole kuluttajien kannalta mitään merkitystä, sillä kuluttajajärjestöiltä puuttuvat täysin taloudelliset resurssit ryhtyä laajamittaisiin oikeudenkäynteihin. Suomessa on tällä hetkellä ainoastaan yksi kuluttajajärjestö - Suomen kuluttajaliitto - joka on aikoinaan ammattiyhdistyspohjalta syntynyt ja on edelleen pitkälti valtiontuen varassa toimiva järjestö. Minkäänlaista varsinaista kuluttajaliikettä ei Suomessa ole koskaan ollut. Täysin absurdi on myös ehdotukseen sisältyvä kuluttajajärjestöjen oikeus nostaa ryhmäkanne myös muissa jäsenvaltioissa.

Helsingissä 25.11.2022

Klaus Viitanen  
OTT, kauppaoikeuden dosentti  
Helsinki  
klaus.viitanen@gmail.com

---

<sup>1</sup> Hallituksen esityksessä tosin todetaan harhaanjohtavasti, että direktiivi ei ole täysharmonisoiva, eikä miniharmonisoiva, vaan osittaisharmonisoiva. Todellisuudessa täysharmonisoiva direktiivejä ei ole olemassakaan, vaan kaikki direktiivit ovat enemmän tai vähemmän osittaisharmonisoivia. Relevantti jaottelu on edelleen maksimi- ja minimidirektiivi. Edellinen ei salli jäsenvaltioita säätämästä lakeja, jotka mahdollistavat kansalaisille paremman, mutta minimidirektiiveissä tämä sallitaan.